

Riigikogu riigikaitsekomisjoni avaliku istungi protokoll nr 245

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 21. veebruar 2023

Algus 14.00, lõpp 16.11

Juhataja: Raimond Kaljulaid (esimees)

Protokollija: Aivar Engel (nõunik-sekretariaadijuhataja)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Anneli Ott, Mati Raidma, Priit Sibul (Heiki Hepneri asendusliige), Erki Savisaar.

Komisjoni ametnikud: Aivar Engel (nõunik-sekretariaadijuhataja), Eve Vungo (nõunik)

Kutsutud: Riigikogu liige Mihhail Lotman, MTÜ Kagu-Eesti Loodusrahvas esindaja Kaia-Kaire Hunt; MTÜ Eesti Metsa Abiks esindajad Helena Eenok ja Mati Sepp; Seltsing Loodus inimene ja sõjavägi esindaja Katrin Kull; MTÜ Niilusoo esindaja Martin Laansalu; SA Võrumaa Arenduskeskus esindaja Tiit Toots; MTÜ Meie Nursipalu esindajad Margus Kurm, Maarika Niidumaa ja Katrin Press; Setomaa vallavanem Raul Kudre, Setomaa valla volikogu esimees Urmas Sarja; Rõuge vallavanem Britt Vahter, Rõuge valla volikogu esimees Mati Kuklane (1. päevakorrapunkt).

Puudusid: Ants Laaneots, Kalle Laanet, Alar Laneman, Leo Kunnas.

Päevakord:

1. Kollektiivse pöördumise "Ei Nursipalu harjutusväljaku laiendamisele!" arutamine

Raimond Kaljulaid tervitas istungile kogunenud kodanikeühenduste ja kohalike omavalitsuste esindajaid, kellest osa on kollektiivse pöördumise algatajad.

Ta sõnas, et riigikaitsekomisjoni tänase avaliku istungi initsiaatoriks oli Võru linnapea Anti Allas, kes tegi Võrumaa kohalike omavalitsuste poolt komisjonile ettepaneku Nursipalu harjutusvälja laiendamise küsimuse sisuliseks aruteluks veel enne Riigikogu valimisi.

Komisjoni esimees avaldas lootust, et arutelu kohaliku kogukonna esindajatega saab olema väga avatud ja läbipaistev, et kohalikud inimesed ei kaotaks usaldust riigi vastu. Ta tuletas meelde, et riigikaitsekomisjon on kollektiivse pöördumise algatajatele juba kirjalikult vastanud ja selgitanud, et kollektiivse pöördumise lõpuni käsitlemiseks selles parlamendi koosseisus aega ei jätku. Kuna pöördumises on välja toodud väga kaalukad argumendid, tuleb seda menetleda sisuliselt ja läbimõeldult ning see ülesanne jääb järgmise Riigikogu koosseisu riigikaitsekomisjonile lahendamiseks. Raimond Kaljulaid andis teada, et komisjon on vahepealsel ajal seoses Nursipalu harjutusväljaga küsinud selgitusi Kaitseministeeriumilt ja eelmisel nädalal anti ministeeriumi ja valitsemisala asutuse esindajate poolt komisjonile ülevaade selle protsessi viimasest seisust. Kitsalt riigikaitse seisukohast on riigikaitsekomisjon ja kõik selles esindatud erakonnad seisukohal, et Eesti vajab laiendatud harjutusvälja, sest Katsevägi ja NATO liitlasväed vajavad seda oma sõjalise võimekuse tugevdamiseks. Kui Vabariigi Valitsus hakkab seda otsust tegema, siis on laua taga lisaks

kaitseministrile ka majandusminister, kultuuriminister ja kõik teised ministrid, kes peavad hakkama seda otsust analüüsima paljudest erinevatest vaatenurkadest lähtuvalt.

Raimond Kaljulaid tõi välja selle protsessi laiema konteksti seoses Ukrainas käiva sõjategevusega ning rõhutas, et täna vahetut ohtu Eesti inimestele ei ole, sest Venemaa on hõivatud täiemahulise ulatusliku sissetungiga suveräänse Ukraina vastu. Ta rõhutas, et samas ei tohi unustada, et Venemaa on jätkuvalt otseseks ohuks ka Eesti Vabariigi sõltumatusele ja julgeolekule. Seepärast arutatakse homsel Riigikogu täiskogu istungil ja loodetavasti võetakse vastu Riigikogu otsus „Eesti julgeolekupoliitika alused“. Sellest dokumendist lähtuvalt suurendatakse riigi kaitsekulutusi vähemalt 3%-ni sisemisest kogutoodangust.

Esimees rõhutas, et Eesti riik töötab selle nimel, et lähitulevikus suureneks liitlasvägede kohalolek ja loomulikult on selle eesmärgiga seotud vajadus tagada vastavad väljaõppetingimused, mis eeldab kaitseväge harjutusväljade laiendamist ja sõjalise võimekuse tõstmist.

Raimond Kaljulaid avas sõnavõtte ja küsimuste vooru.

Anneli Ott tänas kõiki istungil osalejaid ja palus komisjoni esimehel enne arutelude juurde asumist tutvustada lähemalt tänase istungi teemat. Ta sõnas, et kuulis eile Riigi Kaitseinvesteeringute Keskuse kohtumisest Nursipalu piirkonna esindajatega, mille käigus tuli välja tõsiasi, et harjutusvälja uute piiride kandmine kaardile ei toetu ühelegi õigusaktile ja selleks tegevuseks puudub õiguslik alus. Täna arutelu küsimus ei ole seotud ühegi otsusega. A. Ott palus täpsustada, kus on see otsus ja kelle otsus see on, mille alusel neid piire on kaardile veetud, mida tänasele istungile kogunenud hakkavad arutama.

Raimond Kaljulaid vastas, et kahjuks ei saanud komisjoni liige Anneli Ott ilmselt teiste töökohustuste tõttu osa võtta eelmise nädala riigikaitsekomisjoni istungist, kus Kaitseministeeriumi valitsemisala esindajad tutvustasid Nursipalu harjutusvälja laiendamise seotud protsessi ja vastas muuhulgas ka sellele küsimusele. Lühike vastus Anneli Otile on, et Vabariigi Valitsus ei ole tõepoolest seda planeeringut ühel või teisel viisil algatanud. Küll aga on protsessi käivitamise taga kaitseministri otsus, millega on määratletud, et Kaitseministeeriumil on huvi ning nähakse riigikaitse vajadust Nursipalu harjutusvälja laiendamise vastu. Kuni tänase päevani on toimunud mitmeid kohtumisi selles piirkonnas tegutsevate kohalike omavalitsuste esindajatega ja seal elavate inimestega. Kohtumiste eesmärk on kaardistada kõik murekohad ja küsimused, mis selle protsessiga võivad kaasned. Seejärel hakatakse kujundama vastavat valitsuse otsust. Raimond Kaljulaid kordas, et seda otsust praegu ametis olev valitsus teha ei jõua ja see jääb järgmise valitsuse lahendada.

Kaia-Kaire Hunt tutvustas ennast ja selgitas, et on kolinud Võrumaale elama ning esindab tänasel istungil MTÜ-d Kagu-Eesti loodusrahvas, kes on selle petitsiooni algatajaks. Ta kinnitas, et petitsiooni algatajad saavad aru praegusest keerulisest julgeolekupoliitilisest olukorrast ja Eesti kaitsevõime tugevdamise vajadusest, kuid samas soovivad avada neid aspekte, mis on Kaitseministeeriumi poolt jäänud tähele panemata.

Võrumaal on väga rikkalik kultuuriruum ja tugev kogukond, mida ei ole Tallinnas. Petitsiooni algatamise mõte ei ole kius, vaid vajadus näidata, kuidas Võrumaa elanikud oma elukeskkonda ja kultuuriruumi väärtustavad. Praeguseks on paljud kõvahäälselt öelnud, et Nursipalu tuleb laiendada, aga petitsiooni algatajad taotleavad seda, et siinkohal peaks riik protsessile panema pidurit, kolm sammu tagasi astuma, kohalikku kogukonda kaasama ning alustama mõjuhindangute tegemisest. Arvesse tuleb võtta selle paiga looduslikku eripära, kultuuriruumi ja pärandit. Nursipalu laiendatud harjutusvälja piiride sisse jäävad arvestuslikult 1000 suitsusauna, mis on kantud UNESCO maailmapärandi nimekirja, 250 turismitalu, loodusturismi ja majutuse pakkumisega seotud ettevõtet, mis on olulised selle piirkonna majanduse arengule ning 21 perekonda, kes on seal põlvest-põlve elanud ja selle koha kultuuri ja traditsioone edasi kandnud. Võru keel on unikaalsemaid ja vanimaid

läänemeresoome keeli.

Kui vaadata selle protsessi mõju puhtale loodusele, veekogudele ja inimese tervisele, siis laskeharjutuste mürast ja jääkainetest tekitatud kahjud võivad olla väga ulatuslikud.

Ta rõhutas, et julgeolek ja turvalisus koosnevad palju rohkematest asjadest kui kaitsevõime ja täna tundub, et sõjahirmu ja -ohu tõttu on ühiskond kohati kreeni vajunud, nagu see oli kaks aastat tagasi pandeemia ajal, mil inimeste tervise kaitsmiseks rakendati radikaalseid võtteid ja keerati ühiskond lukku. Julgeoleku juurde käivad ka sellised mõisted nagu toimetulek (sh iseenda ja oma pere toiduga varustamine), energiajulgeolek (gaasi või elektrivarude tagamine), töö ja sissetulek.

Kaia-Kaire Hunt rõhutas, et ennekõike tuleb tagada inimese usaldus riigi suhtes ja kohelda inimesi partneritena, mitte suvaliste subjektidena. Inimeste kodudest ilmajätmine ja lahtirebimine oma keele- ja kultuurikeskkonnast avaldab nende vaimsele tervisele väga sügavat mõju. Praegu elavad inimesed teadmatuses, mis neist homme saab. Nursipalus tegutsev perearst kirjutab juba praegu patsientidele välja rahusteid ja unerohutusi.

Ta sõnas, et täna Riigikogus arutusel olnud „Eesti inimarengu aruanne 2023“ on tõstatanud keskkonna ja looduse mõju inimese vaimsele tervisele.

Tänase päevani on ametnikud käitunud Võrumaa elanikega üleolevalt ja ebaadekvaatselt ning selline suhtumine ei ole vastuvõetav. Seepärast on MTÜ Kagu-Eesti loodusrahvas ettepanek Riigikogule ja valitsusele peatada käimasolev protsess, astuda samm tagasi ja alustada seda uuesti lähtuvalt mõjuanalüüsist ja inimeste kaasamisest.

Esitlus on protokollis lisas 1.

Raimond Kaljulaid tänas ettekandjat ja selgitas, et homme täiskogus arutatav dokument Eesti julgeolekupoliitika alustest käsitleb julgeolekut sarnaselt sellele, nagu ettekandja seda tegi. Ta kinnitas riigikaitsekomisjoni nimel, et julgeolek on väga laiapindne mõiste, mis koosneb sõjalisest julgeolekust, elanikkonna kaitsest ja ka kõigist eelmainitud teguritest.

Margus Kurm tutvustas ennast ja MTÜ-d Meie Nursipalu. Mittetulundusühing asutati eelmisel aastal just selleks, et kaitsta piirkonna elanikke ja ettevõtteid Nursipalu harjutusvälja laiendamise eest. Ta sõnas, et kogu protsessile on MTÜ Meie Nursipalu lähenenud praktiliselt ja juriidiliselt. Margus Kurm tõi võrdluseks Rootsi võimude lähenemise, kus mõned aastad tagasi arutati Põhja-Rootsis Norrbotteni läänis asuva Kiruna valla territooriumil asuva rauamaagi kaevanduse laiendamist, mis on oluline meede majandusliku järje parandamiseks ja teenib terve Rootsi ühiskonna huve.

Ta rõhutas, et vastupidiselt Eesti ametnikele alustasid Rootsi ametnikud sellest, et peeti põhjalikke läbirääkimisi kohaliku kogukonnaga, mille tulemusena sõlmiti leping, kus toodi väga selgelt ja konkreetsetelt välja tegevused, kuidas selle kaevanduse laiendusest tulenevad kahjud kogukonnale ja konkreetsetele inimestele hüvitatakse. Peale seda kui leping oli sõlmitud, hakati tegutsema (kompensatsioonide väljamaksmine ja majade ümbertõstmine). Eesti riik alustas Nursipalu puhul sellest, et saatis inimestele laiali teatised, et seitsmenda kategooria hindaja tuleb nende kinnistut hindama. Seda olukorras, kus inimestele ei ole tutvustatud valitsuse sellekohast otsust (seda ei ole), laiendamise projektdokumentatsiooni ega küsitud kogukonna ja inimeste arvamust.

Kaitseministeerium hakkas inimestega kohtuma peale seda, kui kogukond ise initsieeris arutelu.

Tänase päevani on ametnikud ainult rääkinud, kirjutanud artikleid ja andnud intervjuusid, kuid ei ole esitanud ühtegi õiguslikku dokumenti, milles oleks selgelt kirjas, millised in mõjutatud inimestele pakutavad variandid ning kuidas konkreetsetele inimestele ja kogukonnale laiendamisest tekkinud kahjud korvatakse.

Õhku jääb rippuma küsimus - miks just Võrumaa ja miks Nursipalu? Kagu-Eesti piirkonnas on küllalt tihe asustatus, hästi toimiv külade võrgustik ja töötavad ettevõtted.

See sama küsimus on tõusetunud kõikidel kohtumistel, mis on Võrumaal toimunud.

Inimestele anti mõista, et on olemas mingi analüüs. Selle peale inimesed küsisid, kas selle analüüsiga oleks võimalik tutvuda, mille peale nendele öeldi, et analüüs on ametkondlikuks kasutamiseks ja seetõttu piiratud juurdepääsuga. Avalikkuses toimunud diskussiooni põhjal

on M. Kurmil välja kujunenud veendumus, et seda analüüsi ei ole tegelikkuses olemas. On olemas erinevad töödokumendid ja selgitused, mida on jagatud kohalikele elanikele.

Väidetavalt on Kaitseministeeriumis kaalutud viite erinevat piirkonda, millest Soontaga ja Karula välistati koheselt looduskaitseliste piirangute tõttu. Siit küsimus, miks looduskaitseliste piirangud on tähtsamad kui 15 000 inimese elukeskkond?

Paberile tõmmatud Nursipalu harjutusvälja uus piir mõjutab tervet Võru linna ja kõiki ümberkaudseid külasid. Ahja piirkond jäeti kõrvale seetõttu, et seda läbib gaasitrass ja suur maantee ning seal on liiga suur eramaade osakaal. Siit teine küsimus - miks üks gaasitrass on tähtsam kui 15 000 inimese elukeskkond? Kas seda gaasitrassi ei võiks nihutada?

Sõelale jäid Nursipalu ja Orava, mis on kaks kõige lähemat piirkonda Võru linnale ja seal juures asuvale Kuperjanovi pataljonile. Sellest tekib paratamatult arusaam, et valiku tegelikeks kriteeriumiteks osutusid mugavus ja odavus – Nursipalu on kõige mugavam ja odavam lahendus Eesti riigile. Mingisugust muud tõsiselt võetavat alternatiivide analüüsi ei ole kunagi olemas olnud.

Lõpetuseks lausus M. Kurm mõne sõna harjutusvälja uuest piirist. Nagu kaardilt on näha, jookseb piir üsna kummaliselt, et enamik talusid jääksid selle piiri taha. Seetõttu käib jutt 21 talust, mis justkui tuleks omanikelt võõrandada. Tegelikult igaüks, kes seda kaarti hoolega vaatab saab aru, et vahetult jääb harjutusvälja piiri taha 201 talu või 401 talu, sõltuvalt sellest, mitu kilomeetrit piiri nihutada. Ka vahetult harjutusvälja piiri äärde jäävate inimeste elukeskkond muutub drastiliselt ja ka neid inimesi tuleb täna käsitleda kui mõjutatud inimesi ning koostada kahjulike mõjude analüüs koos kompensatsioonimehhanismiga.

Margus Kurm ütles lõpetuseks, et MTÜ Meie Nursipalu teeb ettepaneku käimasolev protsess peatada, alustada otsast peale reaalsete valikute analüüsi, siis pidada läbirääkimisi kogukonnaga ja viia läbi konkreetsete mõjude analüüs. Seejärel kirja panna inimeste valikuvõimalused koos kompensatsioonimehhanismidega sh ka neile, kes jäävad selle alaga vahetusse naabrusesse. Inimestele tuleb määrata õiglased hüvitised ja need kogukondadega läbi rääkida.

Need 21 kinnistu omanikku, keda laiendamise kava otseselt puudutab, tuleks täna rahule jätta kuni riik ei ole valitsuse tasandil seda laiendamist kaalunud ja oma otsust langetanud. Esitlus on protokollis lisas 2.

Raimond Kaljulaid tänas ettekandjat ja tõdes, et on väga nõus Vabariigi Presidendi Alar Karisega, kes on kõikidele nendele kitsaskohtadele osundanud ja palunud Riigikogu järgmisel koosseisul seda küsimust sisuliselt arutada. Järgmisel Vabariigi Valitsusel on olemas see võimalus algatada planeering ja teha valikud piisava põhjalikkusega. Riigikaitsekomisjon on hea koht selle teema arutamiseks ning selleks, et tõstatunud küsimused saaksid vastused.

Kaia-Kaire Hunt luges ette MTÜ Päästame Eesti Metsad ettekande, kuna MTÜ esindaja Liina Steinberg haigestus ja ei saanud istungil osaleda. Ettekanne on protokollis lisas 3.

Raimond Kaljulaid kommenteeris esitatud lähtekohta, mille kohaselt on riik on alati nurjatu ja ametnikud lähtuvad alati oma mugavusest, alusetuna. Ta kinnitas, et Kaitseministeeriumi tegevuse eesmärk ja mõte on Eesti inimeste julgeolek ja meie kodumaa kaitsmine ning seal töötavad ametnikud on oma tööle jäägitult pühendunud. Ta nõustus, et kahju loodusele, mida põhjustab sõda, on uskumatult suur ja sõja tagajärjed jäävad veel väga pikaks ajaks mõjutama inimeste, loomade ja taimede elukeskkonda. Konsensusele jõudmisele aitab kaasa see, kui püüda mõista, et teisel poolel pole mitte nurjatud huvid, vaid legitiimsed huvid, mis võivad olla lihtsalt erinevad kellegi teise huvidest.

Helena Eenok ja Mati Sepp MTÜ-st Eesti Metsa Abiks juhtisid tähelepanu sellele, et tegelikult on riigis riigikaitse vaatest tekkinud väga tõsine probleem: oleme jõudnud olukorda, kus inimesed on asunud kritiseerima Eesti kaitseväge. Kui 15 000 inimest tajub, et Eesti kaitseväge ei arvesta looduskeskkonnaga ega seal elavate inimestega, väheneb ka inimeste kaitsetahe. M. Sepp nentis, et mõistab, et Kaitseväge tahab Eestile parimat, aga

teemat vaadatakse vaid oma vaatevinklist ning surutakse täie rauaga, hoolimata sellest, et Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium ja teised ei ole protsessile oma hinnangut veel andnud ning seepärast tuleb astuda samm tagasi. Inimeste emotsionaalne ja vaimne julgeolek on viidud kriitilise piirini, kaitsetahe laguneb. Mittetulundusühing ootab, et Kaitseväge ka RMK tegevust ümber polügoonide ohjeldataks, kuna praegu on sellele organisatsioonile antud vabad käed Eesti metsa majandamisel. Mati Sepp tõdes, et temale kui metsavahile, on täiesti mõistetamatu see, kui ühes piirkonnas ühekorraga nii palju metsateatise väljastatakse, mis on selge märk sellest, et RMK asus seda looduskeskkonda lammutama. Iga raie omab negatiivset mõju. 3500 hektari suuruse maa-alal raadamise teostamine on veelgi suurema mõjuga.

Siinkohal tuleks kindlasti kaaluda alternatiive. Ta tõdes, et osades küsimustes on kogukonna ja Kaitseväge huvid ja arusaamad on lahku läinud. Tegelikult peaks Kaitseväge ja -ministeeriumit toetama, aga hetkel on suusad kogukonnaga risti läinud. See pole jätkusuutlik Eesti julgeolekule, hetkel ise hävitame seda, millest on kahju.

Kaitsemisteerium võiks käsitleda kogukonda ja elanikke võrdväärsete partneritena, kellele ta esitab oma sisulised ettepanekud ja Lõuna-Eesti piirkonna elanikud siis kaaluvad neid ettepanekuid.

Raimond Kaljulaid tänas ettekandjaid ja tuletas meelde kolonel Mati Tikerpuu antud intervjuud ERRile, kus ta selgitab, kuidas 2. jalaväebrigadil on vaja oma relvi testida enne lahingu algust olukorras, kui Eestit ähvardab reaalne sõjaline oht. Uus valitsus peab hakkama neidsamu küsimusi esitama ja vastuseid nõudma.

Martin Laansalu MTÜst Niilusoo sõnas, et nende ühing tegutseb Kesk-Eestis ja kaitseb märgalasid ja sealset kultuuripärandit. Ta kinnitas, et vähemalt tema enda vaatevinklist mõjutab inimeste usaldus riigi vastu nende kaitsetaht. Nii pandemia ajal kui ka praegu hakkab see vähenema. Seda saab taastada ainult siis, kui kõik osapooled näitavad välja koostöötahet, usaldust ja ausust teineteise vastu.

Katrin Kull tutvustas Seltsingu Loodus, inimene ja sõjavägi seisukohti. Seltsing on enda ümber koondanud inimesi Kaitseväge Põhja-Eesti harjutusalade ümber. Oma ettekandes tõi K. Kull välja järgmised olulised aspektid: kaitseväge on võtnud enda kasutusse Eesti kõige kaunimaid looduskaitsealasid; läbirääkimiste pidamine ei ole kaitseväge tugev pool - läbirääkimiste pidamist tuleb õppida; jõuga maade äravõtmine ei tule kellegi kasuks; kaitseväge rakendab jork-skeeme, mis on vastuolus kinnisasja avalikes huvides omandamise seadusega (KAHOS), elanikele ja omanikele ei maksta õiglasi kompensatsioone; kohalikul omavalitsusel puudub igasugune võimalus ja huvi kaasa rääkida harjutusväljade küsimuses; lisaks harjutusväljale tuleb arvestada ka laiendatud ohualadega; väljavalitud ohualade maatükkidele soovitakse kehtestada Vabariigi Valitsuse korraldus riigimetsa andmiseks alaliseks riigikaitse otstarbeliseks õppegevuseks.

Katrin Kull tuletas meelde, et tükeldatud planeerimine (mida seltsing on Põhja-Eesti harjutusala loomisel täheldanud) ei ole lubatud ja selle kohta on olemas Euroopa Kohtu lahendid. Sellisel jupphaaval toimival planeerimisel pole võimalik hinnata kumulatiivseid mõjusid. Selline tükeldatud planeerimine edastab sõnumi, et riigi jaoks on seadusvastane käitumine täiesti normaalne. Niimoodi tegutsedes võtab riik väga suuri maa-alasid tükkaaval inimeste kasutusest välja, hävitab riik kultuuripärandit ja kogukondi ning inimeste usaldust.

Väga suureks probleemiks on kodude kompenseerimine inimestele. Täna on absoluutselt kõikide meediaväljaannete juhtkirjad öelnud seda, et avalikkus ootab heldet ja õiglast hüvitamist – inimestele on jäänud mulje, et selline helde hüvitamine toimubki. KAHOS võimaldab ka praegu võõrandada kodusid õiglase hinnaga, aga mingil põhjusel seda ei rakendata. Ühe põhjusena tuuakse vanade hoonete kulumit, mida seadus tegelikult ei säteta. Seaduse eesmärgist ollakse kaugel läinud. Reaalsus on see, et seni Kaitsemisteeriumi poolt võõrandatud 400 kinnistu seast on kodusid olnud umbes 10 – seega ei ole palju kogemust õnnestunud võõrandamistest õiglase hinnaga.

2020. aastal tegi seltsing arvestuse, mille järgi kogu kaitsevälise taristu arendamisest moodustavad eraomandi võõrandamisel makstavad tasud alla ühe protsendi. See tähendab, et tegelikult Kaitseministeeriumil puudub kogemus selliste kinnistute võõrandamiseks õiglase hinnaga.

KAHOSe teemal on saatnud põhjaliku märgukirja ka riigikaitsekomisjonile ja teistele Riigikogu komisjonidele just neil päevil Eesti Omanike Keskliit. Põhja-Eesti inimeste pilgu läbi valitsus justkui skeemitab ja vingerdab, et saaks läbi suruda endale kui ühele osapoolle sobivat planeeringut. Ministeerium petab ennast ja teisi, öeldes, et KAHOSE alusel on võimalik õiglase kodude võõrandamise kompenseerimine. Kaitseministeerium on asunud seisukohale, et kodude võõrandamise eest õiglase tasu küsimine on alusetu rikastumine. Alusetu vaesumine on justkui lubatud. Riik on valmis kulutama tuhandeid eurosid seitsmenda kategooria hindajate peale selle asemel, et pakkuda välja õiglaseid hindu. Me teame, et hajaasustuses paiknevatele kodudele pole võimalik välja pakkuda selliseid hindu, millega inimesed rahul on.

Mida riigikaitsekomisjon teha saaks? Seltsingu arvates võiks kõigepealt algtada KAHOSE muutmise niimoodi, et see täidaks oma eesmärgi ja võimaldaks õiglaselt ja piisavalt heldelt hüvitada inimestele nende võõrandatavaid kodusid. Seejärel tuleks teha täidesaatvale võimule ettepanek harjutusväljade ümber erimajanduspiirkondade loomiseks, kus töötatakse välja kompensatsioonid kõikidele: inimestele, ettevõtetele ja kohalikele omavalitsustele. Aruteludesse tuleks kaasata kõik need kolm osapoolt. Valitsuses on väljatöötamisel harjutusväljade taluvustasu määruuse eelnõu, mille sisu ei ole avalik. Juba praegu saab ja peab astuma samme, et tagada kaitseotstarbelise ruumilise planeerimise seaduslikkus, et see ei näeks välja maade hõivamisena. Plaanidega tuleb välja tulla siis kui on välja töötatud hüvituskeemid. Kaitseväge võiks õppida Põhja-Eesti harjutusalade loomisest. Esitlus on protokollis lisas 4.

Raimond Kaljulaid tänas ettekandjat ja sõnas, et riigikaitsekomisjon arutas neid küsimusi ja jõudis järeldusele, et rahvaalgatuse menetlemise protsessi selles Riigikogu koosseisus päris lõpuni käia ei jõuta. Kui riigikaitsekomisjoni edasiste arutelude käigus ilmneb vajadus KAHOSE või muude õigusaktide muutmise algatamiseks, siis tuleb seda teha. Riigikogul tuleb probleemidesse süvitsi sisse minna ja alternatiive analüüsida.

Kaitseministeeriumi ametnikud panema kahele A4-le kirja, mida nende arvates KAHOS võimaldab teha ja mida ei võimalda. Kui õiglase hüvitise maksmiseks on tarvis teha seadusemuudatusi, siis riigikaitsekomisjon on valmis neid algatama.

Mati Kuklane, Rõuge Vallavolikogu esimees, küsis Raimond Kaljulaidi käest, kas SDE liikme ja Võru linnapea Anti Allase seisukoht Nursipalu harjutusvälja laiendamise küsimuses on ka SDE ametlik seisukoht.

Raimond Kaljulaid lubas selle küsimuse peale mõelda ja hiljem vastata.

Mati Kuklane võttis jutuks teema, mis puudutab harjutusvälja lähedal asuvaid lasteasutusi. Lasteaedade õpetajad on rääkinud, et laskeharjutuste ajal jooksevad lapsed ruumi peitu ja on hirmul. Vanemad inimesed kurdavad, et nende lapsed ja lapselased ei taha enam nendele külla tulla, sest loodusesse minna ei saa ja müra segab elamist.

Võrumaa turismisektor satub suure löögi alla ja inimeste sissetulekud hakkavad vähenema. Ta kinnitas, et Rõuge vallavolikogu on ainuke volikogu, kes võttis vastu otsuse nõuda kõiki keskkonnauuringuid ja harjutusvälja projekteerimist projekteerimisealusel. Seni on Kaitseministeerium selgitanud, et kuna asjaga on väga kiire, siis laiendatakse harjutusvälja eriplaneeringuga ja projekteerimist ei ole vaja. Jäi mulje, et Rõuge valla soovidega ei arvestata. Käesoleval aastal 19. jaanuaril saatis Rõuge Vallavolikogu väga põhjaliku kirja õiguskantslerile, millele ei ole 30 päeva jooksul vastust tulnud. Põhiseaduses on säte, mis kaitseb riigi kodanikke riigi omavoli eest ja M. Kuklase hinnangul just praegu toimub see omavoli, mille eest tuleb Võrumaa inimesi kaitsta. Muudatused ei puuduta ainult

21 hoonestatud kinnistut, vaid ka teisi kahe kilomeetri raadiusesse jäävaid elukohti.

Britt Vahter, Rõuge vallavanem, tuletas meelde 10 aastat tagasi toimunud Nursipalu harjutusvälja laiendamist ja seda, et juba toona lubas riik inimestele väga palju erinevaid leevendusmeetmeid, mida kahjuks ei tulnudki. Lubadusi anti suuliselt ja ühtegi kokkulepet kirjalikult ei fikseeritud. Praegu on inimesed sarnases olukorras, toimuvad needsamad kohtumised ja antakse tühje lubadusi. Vald ei ole siiani saanud mitte ühtegi kirjalikku memo või selgitust selle kohta, mis tegelikult sellel maa-alal ja vahetus läheduses hakkab aset leidma. Seetõttu ei ole võimalik sellest protsessist välja ulatuvaid mõjusid hinnata ja on naljakas kui riik küsib meilt, et öelge oma leevendusmeetmed veel enne seda kui mõjusid on hinnatud.

Suurt muret tekitab see, et vahepeal on toimunud väga suur vastandumine riigi ja kohaliku kogukonna ning MTÜ-de vahel. (Sotsiaal)meedias võtavad sõna sõna need inimesed, kes on väga tugevalt laiendamise vastu. Neid, kes tahaks asju sisuliselt arutada, kahjuks ei kuulata, need inimesed tambitakse kohapeal maha.

Tegelikult on asja lahendamiseks olemas kaks varianti. Kas alustame otsast peale, räägime läbi. Aga kui seda aega enam ei ole, kui ohuhinnang on selline, et sõda algab järgmisel või ülejärgmisel aastal, siis tuleks inimestele seda väga selgelt öelda. Inimestele tuleks sellisel juhul tutvustada ohuhinnangut ja öelda, et hakkame kõik koos tööle. Toetus riigikaitsele ei ole kadunud. Teadmatus põhjustab hirmu, ning hirm loob ebakindlust ja usalduse kaotust.

Tiit Toots SA Võrumaa Arenduskeskusest kinnitas, et Võru maakonna inimeste kaitsetahe on endiselt väga suur ja kõik saavad aru riigikaitse olulisusest. Võrumaa inimesed on koostanud apelli, sest neil on mure tuleviku pärast. Väga paljud inimesed - 55% Võru maakonna elanikest jääb 8 km raadiuse sisse - jäävad harjutusväljaku laienduse mõjualasse. On ebaselge, kuidas see protsess hakkab tulevikus mõjutama maakonna elanike arvu, sest juba täna on elanike väljaränne suurem kui sisseränne. Paljud inimesed tulevad Võru maakonda elama seetõttu, et siin on tõeliselt looduskaunis ja rahulik koht. Arenduskeskus tahab täpselt teada, mida Nursipalus planeeritakse teha ja kuidas kavatsetakse kompenseerida neid mõjusid maakonna inimestele, kohalikele omavalitsustele, mille elanikkond võib veelgi väheneda. Seetõttu me palusimegi ministriumil koostada enne otsuste tegemist põhjalik sotsiaalmajanduslik mõjuanalüüs. Soovime, et menetlus viidaks läbi avatud planeerimisprotsessina, mitte riigikaitse erisuse alusel. Juhul kui analüüs näitab, et just see asukoht, mida praegu kaartidel on näidatud, on see õige.

Raul Kudre, Setomaa vallavanem, selgitas, et elab Nursipalu piirist 50 kilomeetri kaugusel ja ühe kilomeetri kaugusel Vene piirist ning kuuleb, kuidas teisel pool piiri harjutusväljal pidevalt midagi toimub. Setomaa vald piirneb mööda maismaad ja veekogu 90% Venemaaga. Inimesed elavad suurte piirangute sees (liikumispiirangud, telefonilevi piirangud, liikluspiirangud, elektriliitumiste ja tuulikutega on probleeme jms). Riigikaitsele peaks tegelikult laiemalt vaatama nii Kagu-Eesti kui ka Ida-Virumaa piirkonna kontekstis - kes tegelikult seal piiri ääres elavad ja milliseid kaitsemeetmeid oleks vaja seal rakendada. Tänu Nursipalule on need küsimused väga teravalt esile kerkinud ja piiriäärsed alad vajaksid suuremat tähelepanu. Piiri ääres elavad inimesed mängivad tähtsat rolli piiri kaitsmisel, peaksime vaatama nende riigikaitse rolli ja arutama, kuidas leevendada piiranguid.

Urmas Sarja, Setomaa volikogu esimees, kinnitas, et eelkõneleja töi välja väga olulised aspektid, mida ta igati toetab.

Raimond Kaljulaid sõnas, et istungile kaasatud külalised on saanud rääkida ja nüüd annab ta sõna komisjoni liikmetele. Ta lisas, et vahetult enne sõda Ukrainas jagati avalikus ruumis satelliidifotosid sellest, kuidas Venemaa relvajõud kogunevad Ukraina piiridele. Täna midagi sellist Eesti piiri taga ei näe. Tänapäeval ei ole Venemaal võimalik salaja või täiesti ootamatult kedagi rünnata, ilma et seda enne ei märgataks. Ta rõhutas, et Venemaal on olemas tahe oma naaberriike rünnata, aga teda hoiab tagasi asjaolu, et see sõda võib laieneda

NATO-Venemaa sõjaks. Seetõttu tuleb aru saada ka Kaitseministeeriumi ja kaitseväe soovidest teha asju kiiremini.

Mihhail Lotman selgitas, et on väliskomisjoni liige, aga osaleb sellel istungil, sest kaitsevõime ja välispoliitika on teemad, mis puudutavad tugevalt kogu Eesti poliitikat. Ta sõnas, et tegelikult sõda juba käib, sest Eesti on Ukraina tagalaks ja teeb kõik selleks, et Ukraina võidaks. Ainult Ukraina täieliku võidu järel saame öelda, et Eestile ohtu ei ole. Eestile suureks ohuks olnud Pihkva elitaarne 76. ründedessantdiviis on Donetski rindel suuri kaotusi kandnud, mis näitab selgelt, et ukrainlased sõdivad ja surevad ka meie inimeste eest. Ta rõhutas, et selleks, et sõda ei jõuaks Eesti pinnale, peame tugevdama oma relvajõudude kaitsevõimet ja tagama oma liitlaste kohaloleku. Liitlaste üksuste Eestisse paigutamine ja nendega koos harjutamine vajab ruumi. USA relvajõudude suurem kontingent ei ole valmis tulema Eestisse just sellepärast, et siin puudub neile piisavalt suur harjutusväli. Kui rääkida konkreetset Keskpõlügeni laiendamisest, siis M. Lotman oli varasemalt kategooriliselt selle vastu, sest ta ei saanud aru, miks põlügeni jaoks valiti välja looduskaunid kohad, samas kui Ida-Virumaal oleks tühermaadel neid kohti kohe võtta. Ta sõnas, et on suur looduse ja metsa armastaja ning kulutas pea kõik oma rahalised vahendid selleks, et päästa üht metsatukka lageraie eest. Mets ei ole ainult puit - see on midagi palju rohkemat. Harjutusvälja osas tuleb arvestada, et seal asuvad inimeste kodud ja sellel on emotsionaalne väärtus, mida Kaitseministeerium ei arvesta. M. Lotmani meelest peaks seda mõju hindama sõltumatu ja võibolla isegi rahvusvaheline komisjon. Kõiki seadusi me ei jõua praegu muuta, sest sõda juba käib, kuid see ei tähenda nagu võiks riik olla ebaõiglane oma kodanike suhtes.

Erki Savisaar sõnas, et nägi seda meeleolu ja probleemi, mis kohapeal valitseb ja seda, et inimesed soovivad oma riiki kaitsta ja tahavad pakkuda oma lahendusi, kuidas asju paremini teha. Ta kinnitas, et eelkõnelejal oli õigus, kui ta viitas asjaolule, et kogu protsessi taga ei ole tegelikult olemas õiguslikke dokumente. Seetõttu teeb ta ettepaneku saata riigikaitsekomisjoni poolt Vabariigi Valitsusele kirja ja nõuda välja dokumendid (otsus, eriplaneering jms). Eriplaneering annab võimaluse menetluse alustamiseks, millega kaasneb arutelu asukoha valiku üle. Eriplaneeringu lõppedes saabki selle tegevusega kohe edasi minna ilma neid järgnevaid planeeringuid tegemata. Erki Savisaar rõhutas, et seniajani, kui planeeringut ei ole algatatud, tuleb Nursipalu ümbruses koheselt lõpetada igasugune inimeste ja kohalike omavalitsuste survestamine ja lollitamine.

Priit Sibul tänas komisjoni esimeest, kes otsustas seda küsimust arutada riigikaitsekomisjoni avalikul istungil veel enne Riigikogu praeguse koosseisu volituste lõppu. Enne valimisi on võimalik selles küsimuses üksteist üles kütta, aga lahendusi selles koosseisus sisuliselt enam teha ei jõuta. Seetõttu on tänane istung märgiline. Ta sõnas, et seltsingu inimesed mainisid inimestele õiglase hüvitisi maksmise võimalust KAHOSE järgi ja kui see seadus vajab muutmist, siis seda tuleb teha.

Mati Raidma tänas kõiki kohalolijaid ja sõnas, et olles aastaid töötanud riigikaitsekomisjonis, sai ta sellelt kohtumiselt teada palju uusi fakte ja probleeme. Ta kinnitas, et mõistab Nursipalu harjutusvälja laiendamise seotud emotsiooni, aga täna arutati see teema palju laiemaks ja tõsisemaks. Siit on järgmisele riigikaitsekomisjonile kaasa anda kasulikke näpunäiteid ja märksõnu ning komisjoni ametnikud peavad selle eest hoolt. Oluline on edasi tegeleda KAHOSSt puudutavate küsimustega ja toetuste arvestamisel silmas pidada ka piirkonna erisusi. Riigikaitse tahe ei tohi mõraneda ja protsesse tuleb inimestele selgitada.

Raimond Kaljulaid andis sõna täiendavateks repliikideks.

Margus Kurm palus siinkohal eristada kahte probleemi. Üks probleem on see, et tuleb anda selge vastus küsimusele - miks just Nursipalu? Teine probleem on selles, kuidas inimestele

ja kogukonnale tagada õiglane kompensatsioon? Need kaks küsimust ei ole keerulised ja riigil on olemas varasem kogemus harjutusväljade planeerimisel ja maade võõrandamisel. See ülesanne ei lasu Riigi Kaitseinvesteeringute Keskusel, sest nemad on käsutäitjad. Selle teemaga võiks laiemalt tegeleda just Riigikogu riigikaitsekomisjon, kes saab algatada seaduse muudatused ja erinevatel komisjonidel oleks võimalus oma valdkonda puudutavaid küsimusi laiemalt arutada ja osapooli kaasata. Võib-olla need seadusmuudatused, mis on vajalikud, ei olegi nii fundamentaalsed ja ei nõua mingisugust aastaid kestvat protsessi.

Mati Kuklane juhtis tähelepanu, et alates teisest maailmasõjast oli kõige ohtlikum moment kui NSVL soovis paigaldada oma raketid Kuuba territooriumile USA nina alla. Ta sõnas, et ka pragu tuleb silmas pidada seda, et piirialade vahetusse lähedusse NATO vägede paigutamine võib Venemaale tunduda provokatsioonina.

Mati Raidma vastas, et siin on väga selge vastus, et Eesti kaitseb oma riigipiiri ja ei provotseeri kuidagi Venemaad.

Raimond Kaljulaid toetas eelkõnelejat ja lisis, et kui Eesti ei oleks täna NATO liige ja kui meil ei oleks siin liitlasvägesid, siis on ta arvamusel, et see, mis toimus 2008 Gruusias ja mis toimub täna Ukrainas, see toimuks täna ka Eesti territooriumil. Venemaal on olnud tahe vallutada kunagi tema koosseisus olnud alad tagasi, aga soov vältida konflikti NATOga on teda tagasi hoidnud. Ja Eesti väed on ka NATO väed, siin on juba kaks NATO brigaadi..

Mihhail Lotman rõhutas, et Eesti väed on ka NATO väed. Kui Venemaa tahaks Eestisse tungida, siis ta leiaks selle õigustuse igal juhul.

Erki Savisaar soovis uuesti juhtida tähelepanu sellele, et keegi tegelikult ei ole Nursipalu harjutusvälja laiendamiseks otseselt mingit käsku andnud. Ta arvas, et riigikaitsekomisjon võiks anda selge signaali ja nii öelda koduülesande ministriumidele, et nad valimiste vahelisel ajal valmistaksid ette puuduolevad dokumendid.

Raimond Kaljulaid täpsustas, et siiski on kaitseministri poolt antud korraldus selle kohta, et ministrium on huvitatud Nursipalu harjutusvälja laiendamisest - selle alusel Kaitseministeeriumis tegevus käib - ja lubas selle üle täpsustada.

Mati Kuklane sõnas, et tema arvates on Vene relvajõudude valmisolek ja sealt tulev oht üle hinnatud. Seda on näha ka nende ebaõnnestumisest Ukrainas. Sõjas on selgunud droonide tähtsus ja nende kasutamine tulevikus on sõjalise võimekuse küsimus.

Mati Raidma nõustus droone puudutava kommentaariga ja kinnitas, et Kaitsevägi tegeleb selle teemaga väga tõsiselt. M. Raidma tuletas ka meelde EKRE ettepanekut kogu piiriäärne ala mineerida ja soovis Setomaa vallale sellise stsenaariumi teostumise puhul jõudu.

Marika Niidumaa sõnas, et praegu on inimestele jäänud selline mulje, et kohalikke elanikke on teavitatud ja kaasatud. Tegelikult inimesed lugesid Kaitseministeeriumi plaanidest ajalehest ja nägid mingeid kaarte. Sellest tõusetusid inimestel küsimused. Eelmise aasta novembris hakkas kaitseminister kohalike omavalitsusjuhtidega teemat arutama, kuid sinna kohtumisele kohalikke elanikke ei kutsutud. Seejärel hakkasid juba maaomanikud saama ministriumilt kirju, et on huvi nende kinnistud omandada ja sellel eesmärgil ära hinnata lasta. Lõpuks tulid ka kohtumised kohaliku rahvaga ja eeskätt kohalike initsiatiivil. Inimesed tunnevad ennast sellise väikese kodanikuna, keda riik ei võta arvesse ja selline suhtumine kipub Eestis normiks saama. Seetõttu on inimesed hakanud koonduma MTÜ-desse ja palkama enda põhiõiguste kaitseks advokaate. Inimesi ei tohiks kohelda kui subjekte. Vastasel juhul on inimestel protsessi raske mõista ja kaasa rääkida.

Raimond Kaljulaid kinnitas, et tajub seda inimeste emotsiooni hästi, sest on olnud kohaliku

omavalitsuse tasemel tunnistajaks, kuidas nt Sotsiaalministeerium ja Tervise Arengu Instituut kaasasid kohalikke omavalitsusi ja arutasid nendega otsuseid, mis olid selleks ajaks juba tehtud ja allkirjutatud. Tegelikult on meil kõigil ühine huvi, et käimasolev arutelu oleks sisuline ja konstruktiivne.

Tulles tagasi Ukraina juurde, siis Venemaa on tänaseks okupeerinud 16% Ukraina territooriumist, mis võrdluses Eesti kaardiga tähendaks Võrumaa, Põlvamaa ja osa Tartumaa annekteerimist. Seetõttu tuleb leida koosmeel riigikaitset puudutavates küsimustes. Kogu protsessi taustal on kolme aastakümne jooksul tegemata regionaalpoliitika, mida on ka Vabariigi President oma esinemistes maininud. Omavalitsuste seisukohtadega mitteametustamine, infrastruktuuri puudumine, ettevõtluse olukord, töökohtade ja oluliste riigi poolt pakutavate teenuste puudus kaugemates piirkondades, kõik see tekitab pingeid. Asja mõjutab ka Riigikogu valimiste lähenemine. Ta tõi välja, et kui riigikaitsekomisjon seda teemat ja petitsiooni esimest korda arutas, oli olemas viie erakonna seisukoht, et riigikaitse aspektist on harjutusvälja laiendamine riigile oluliselt vajalik, kuid see ei ole takistanud teatud erakondade esindajatel väljendada mujal midagi muud. Seejärel pöördus komisjoni poole Anti Allas ja teised seltsingud ning riigikaitsekomisjon otsustas vaatamata valimiste-eelsele õhkkonnale seda küsimust ikkagi arutada.

Raimond Kaljulaid kinnitas, et arutelu jätkub Riigikogu järgmise koosseisu riigikaitsekomisjonis. Kõik täna esitatud seisukohad, ettepanekud ja arvamused lähevad avaliku istungi protokollkirja. Komisjoni esimees tänas veelkord kõiki osalejaid ausa ja avatud arutelu eest ning kuulutas istungi lõppenuks.

Otsustati:

1.1 Jätkata arutelu komisjonis (konsensus: Raimond Kaljulaid, Anneli Ott, Mati Raidma, Erki Savisaar, Priit Sibul).

(allkirjastatud digitaalselt)
Raimond Kaljulaid
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Aivar Engel
protokollija